

Hallgatói haladási utak és rizikófaktorai – helyzetkép a felsőoktatásról

**Pusztai Gabriella & Szigeti Fruzsina:
Előrehaladási és lemorzsolódási kockázat
a felsőoktatásban**

Az Oktatáskutatók könyvtára 11. tanulmánykötete az Előrehaladási és lemorzsolódási kockázat a felsőoktatásban címet viseli, a kötetet Pusztai Gabriella sorozatszerkesztő és Szigeti Fruzsina szerkesztette. A kutatási jelentés a Debreceni Egyetem Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központ (CHERD-Hungary) által, az 123 847 számú projekt a Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból biztosított támogatással, a K17 pályázati program finanszírozásában valósult meg.

Acímben rejlő témakör nem ismeretlen, Európa országaiban célkitűzés a lemorzsolódás csökkentése, illetve azon kompetenciák fejlesztése, amelyek ezt megakadályozzák. A végzettség nélküli diplomaszerezés súlyosan érinti a regionális egyetemeket is, kiemelt szerephez jut a Debreceni Egyetem is, így nem meglepő, hogy az intézmény adott otthont ennek a hiánypótló kutatásnak. A tanulmánykötet rávilágít a legfontosabb ismert és eddig rejtve maradt kockázatokra mind az előrehaladás, mind a lemorzsolódás szempontjából. Pusztai a téma szakértője, több kutatást végzett már a lemorzsolódásról (ld. Oktatáskutatók könyvtára 6. kötet: *Lemorzsolódott hallgatók 2018*), melyek megalapozták jelen tanulmánykötetet is. Továbbá bő két évtizedes múltra tekint vissza a kutatóközpontban a hallgatóévek, a hallgatói szocializáció, a hallgatói eredményesség lehető legszélesebb körű megismerése, ami szintén fontos kutatási előzmény. A kötet nagy volumenű kutatómunka eredményeit bemutató és összegző mű, hiánypótló jelleggel bír. A kutatás során azokra a kérdésekre

keresték a választ, hogy milyen társadalmi és intézményi tényezők növelik a lemorzsolódás rizikóját, illetve melyek azok a támogató faktorok, amelyek a tanulóyaikat megkezdő hallgatók diplomaszerezésének valószínűségét növelik.

A kötet hat fejezetből áll. Az elméleti alapokat a lemorzsolódásról és annak kockázatairól Pusztai tolmácsolásában olvashatjuk az 1. fejezetben. Megismerhetjük a kutatás alapvető fogalmait, a lemorzsolódott, a perzisztens és a sztenderd hallgatók közötti különbségeket, az előrehaladási utakat, valamint a haladási klaszterek és képzésterületek közötti összefüggéseket. Összesen három haladási utat (korrigáló, csúszó-passziváló és normál úton haladó) különböztetnek meg a kutatás során. Ebben a részben ismerteti a kutatás jellemzőit is, melyben öt olyan közép- és kelet-európai ország vett részt (Magyarország, Románia, Ukrajna, Szerbia, Szlovákia), ahol magyar nyelvű oktatási intézmények is működnek.

Pusztai korábbi kutatásaiban is megfogalmazta a társadalmi státus fontos szerepét a hallgatói előmenetel, valamint a sikeresség tekintetében, ami a lemorzsolódás

esetében is kulcstényezőnek bizonyult. Ezen kívül láthatjuk a középiskolák fenn tartó szerinti eloszlását is. A 2. rész a hallgatók társadalmi háttérének vizsgálatáról szól, ahol demográfiai, szülői háttérrel kapcsolatos, identitásbeli, vallási, művelődési szempontból ismerhetjük meg a hallgatói csoportok társadalmi háttérét. Szigeti tanulmánya alapján a haladási utak klasztereiben láthatjuk a nemek megoszlását, az átlagéletkort, a szülők iskolázottságát. Pally Katinka lakhely (ország, településtípus) szempontjából vizsgálta a célcsoportot a haladási utak klasztereiben. Demeter-Karászi Zsuzsanna a felekezeti hovatartozásról, vallásosságról írt tanulmányában. Említést tett a templomba járás és imádkozás gyakoriságáról is. A kulturális tevékenységekre, művelődésre vonatkozóan Bocsi Veronika kulturális csoportokra osztotta a válaszok alapján a hallgatókat (magas, közepes és alacsony kulturális aktivitás), ahol azt láthatjuk, hogy a kulturálisan aktív hallgatók körében alacsonyabb a lemorzsolódási rizikó.

A korábbi tanulmányokra fókuszál a 3. fejezet, ahol a középiskola típusát, a felsőoktatási felvételi során szerzett többletpontok eloszlását, a pályaválasztást, valamint a szülők tanuláshoz fűződő viszonyát elemezték. Csók Cintia és Hrabéczy Anett kiemelik a középiskolai pályaaorientáció funkcionális hiányát, amit az az eredmény szemléltet, miszerint a válaszadók többsége saját elhatározásból választott szakot, illetve megismerhetjük a továbbtanulási motivációk megoszlását is. Tóth Dorina Anna a szülők tanuláshoz való hozzáállását és a hallgató-szülő kapcsolatot vizsgálta, mely során figyelemmel kísérte a szülők anyagi támogatását is. Az eredmények alapján a normál úton haladók több támogatásra számíthatnak a szüleiktől.

A 4. fejezet a felsőoktatási tanulmányokról szól. Ezen belül Fényes Hajnalka tanulmányából megismerhetjük a haladási utak és a perzisztencia kapcsolatát, illetve kiderült, hogy a férfiaknál több rizikófaktor van jelen, mint a nőknél. Az eredményességet a felsőoktatási intézmény belüli és kívüli szempontból is megközelítette

Ceglédi Tímea, s kiemelte, hogy a továbbhaladás módja és a munkavállalás alapvető készségei szoros összefüggésben állnak, de más módon befolyásolják a hallgatói továbbhaladást. Ezt követően megismerhetjük a felsőoktatásban is jelen lévő tanulási problémákat, szokásokat és stílust Györi Krisztina tanulmányából. Bemutatja a tanulásszervezési képességeket, a tanulási sikerességet és a tananyag-feldolgozást képzési területék szerint. Az itt kapott eredmények tükrözik a szakirodalomban írtakat, és a szerző rámutat arra, hogy a tanulási haladási utakat a tanulási stílus is befolyásolja.

Szigeti Fruzsina hallgatói elégedettséget mérő kutatásában egy korábban Pusztai által kifejlesztett kérdéssort alkalmazott. A sokrétű felsőoktatási tényezők közül, melyeket ötféle tényezőcsoportba osztottak, kiemelkedett a tanárok szakmai tudása, viszont a karriertanácsadással egyáltalán nem voltak elégedettek a hallgatók. Emellett az intézményen belüli szereplőkbe vetett bizalom (az oktatók, tanárok és hallgatótársak bizonyultak a legerősebb bizalmi forrásnak) és a hallgatói reziliencia is érdekes eredményeket generált, mely három hallgatói csoportot különített el: alkalmazkodók, bizonytalanok, megküzdők. A hallgatók és oktatóik kapcsolataiba Godó Katalin nyújt betekintést. Az eredmények alapján a kapcsolatok hiánya is hozzájárulhat a lemorzsolódáshoz. Alter Emese tanulmányának középpontjában a STEM-területek (tudomány, technológia, mérnöki ismeretek, matematika) állnak. Elsőként nemi megoszlás szempontjából vizsgálja meg a tudományterületeket, majd kitér a haladási utakra is. Az eredmények azt mutatják, hogy a STEM képzési területeken a csúszó-passziváló hallgatók felülreprezentáltak. A fejezet utolsó tanulmánya a tanárszakos hallgatók (tanítók, tanárok, óvodapedagógusok) jellemzőit emeli ki, hiszen a kutatás célcsoportjában egyharmados többséget alkotnak. Kovács Edina a képzések finanszírozási formáit vizsgálta meg, s a várható csúszás arányát is, valamint a haladási utakat képzési területenként.

Az utolsó fejezetben Pusztai ír a lemorzsolódási rizikót befolyásoló, növekedését előidéző tényezőkről, melyben összegzi a kutatás eredményeit. Kitér a kötetben említett befolyásoló tényezőkre, s az eredmények tekintetében reflektál rájuk. Egy átfogó regressziós modellben láthatjuk azokat a tényezőket, amelyek a csúszó-passzíváló hallgatói attitűdöt legnagyobb arányban előidézik. Az elemzés során kiemeli a férfiak helyzetét, akiknél összességében nagyobb a rizikó lehetősége, és általánosságban kiemeli, hogy a nők jobb teljesítményt érnek el a felsőoktatásban. A kisebbségi státus viszont nem növelte a kutatás során a lemorzsolódás rizikófaktorát, ám ezzel ellentétesen a társadalmi státus, a szülők végzettsége már annál inkább befolyásolta a hallgatók csúszó-passzíválónak válását.

Az 5. fejezetben a tanulmányok mellett végzett tevékenységekről olvashatunk. Dusa Agnes Réka a külföldi mobilitásról írt. Elsőként kitért a tanulmányi célú mobilitásra, vizsgálja a tervezett és megvalósult külföldi tanulmányok arányát, a gátló tényezőit, majd a külföldi munkavégzést, a terveket, illetve a szakokhoz való viszonyulását. Emellett a hazai hallgatói munkavállalásról ír Kocsis Zsófia, aki bemutatja a munkavállalás motivációit, az anyagi helyzetet a haladási klaszterekben. Majd Markos Valéria tanulmányában az önkéntes tevékenységekről olvashatunk. Az önkéntes motiváción kívül

megismerjük a szervezeti eloszlást is, s azok tagsági megoszlását haladási utak alapján. Kovács Klára a hallgatói csoportok szabadidős tevékenységeit vizsgálta klaszterek szerint.

Az utolsó fejezetben Pusztai ír a lemorzsolódási rizikót befolyásoló, növekedését előidéző tényezőkről, melyben összegzi a kutatás eredményeit. Kitér a kötetben említett befolyásoló tényezőkre, s az eredmények tekintetében reflektál rájuk. Egy átfogó regressziós modellben láthatjuk azokat a tényezőket, amelyek a csúszó-passzíváló hallgatói attitűdöt legnagyobb arányban előidézik. Az elemzés során kiemeli a férfiak helyzetét, akiknél összességében nagyobb a rizikó lehetősége, és általánosságban kiemeli, hogy a nők jobb teljesítményt érnek el a felsőoktatásban. A kisebbségi státus viszont nem növelte a kutatás során a lemorzsolódás rizikófaktorát, ám ezzel ellentétesen a társadalmi státus, a szülők végzettsége már annál inkább befolyásolta a hallgatók csúszó-passzíválónak válását. A legerőteljesebb rizikót a képzési területek alapján figyelhetjük meg, miszerint a STEM-képzéseken sokkal nagyobb az esélye a lemorzsolódásnak.

A bemutatott kötet hiánypótló munka, rávilágít a lemorzsolódás konkrét előidézőire. A széles körű felmérés eredményei hozzájárulnak a felsőoktatási intézmények lemorzsolódási rátájának javításához. A tanulmánykötetet érdemes a felsőoktatási dolgozóknak, oktatóknak, vezetőknak, döntéshozóknak és hallgatóknak egyaránt elolvasni.

Pusztai Gabriella & Szigeti Fruzsina (2021). *Előrehaladási és lemorzsolódási kockázat a felsőoktatásban*. Debreceni Egyetem Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központ.

Szabó Dóra
Debreceni Egyetem